

GÜNDELİK HAYATTA TOTALİTARİZM: GEORGE ORWELL'IN 1984 ADLI DİSTOPYA ROMANINDA İDEAL TOPLUM TASAVVURLARI¹

M. Caner MÜFTÜOĞLU

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Antalya / Kaş, emir-ayaz@hotmail.com

Fatih ÖZBAY

Yrd.Doç.Dr. Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü fatih.ozbay@dpu.edu.tr

ÖZET: Bu çalışmada ünlü İngiliz romancı George Orwell'ın "1984" adlı distopik romanı sosyolojik olarak incelenmiştir. Romanın ana gövdesini oluşturan ideal toplum tasavvurları, gelecek toplumlarının totalitarizme dönüşme potansiyelleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. İnsanoğlu yaşamının ilk anından bu yana içerisinde yaşadığı dünyayı değiştirme ve kendine yaşam alanı oluşturma gayesi içerisinde olmuştur. Bu çaba onu hem fiziksel hem de zihinsel açıdan geliştirmiştir. Böyle bir çabanın ürünü olan ütopyalar da onun daha iyi bir yaşam sürme isteğini, ideallerini ve arayışlarını dile getirmektedir. Bu ideallerinde her yönüyle daha iyi, daha güzel veya daha müreffeh bir toplum ya da dünya sistemi tasarlanmakta olduğu söylenebilir. Bu romanda totaliter yaklaşımlarla bireyler üzerinde tahakküm kurulduğu; bireysel ve toplumsal farklı kimliklerin benzeştirme çabası içinde yok edildiği; düşünmeyen ve sorgulamayan bireylerin arzulandığı; adalet, özgürlük ve eşitliğin dağılımının toplumun tüm kesimleri için mutluluk üretmediği yaşam alanları resmedilmiştir. Ayrıca iktidarın sosyal adalet, eşitlik ve özgürlük alanlarını daraltarak tahakküm aracı haline dolayısıyla totalitarizme dönüştürmesi distopik bir toplum kurgusunun korku ve zorbalık üretme potansiyellerine karşı uyarılar içermektedir. İncelenen bu romanda iktidarlarca tasarlanan dünyanın uzunca bir süre varlığını koruyamadıkları görülmektedir. Orwell'ın bu eseri yazdığı dönem ve gelecek için iktidar gücünün totalitarizme dönüşmesini ve buna bağlı olarak yaşanan sorunlar hakkında gelecek toplumlarına önemli projeksiyonlar sunmakta, yerinde sosyolojik tespitler ve uyarılar yaptığını görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat Sosyolojisi, Ütopya, Distopya, Totalitarizm, 1984.

ENVISION OF SOCIETY IN GEORGE ORWELL'S DİSTOPIAN NOVELS WITHIN THE SCOPE OF LITERARY SOCIOLOGY: EXAMPLES OF 1984

ABSTRACT: British novelist George Orwell's dystopian novels 1984 are sociologically scrutinised in this study. Envisions of ideal society that constitutes the main frame of the novels are evaluated within the frame of future generations' potentials of becoming totalitarian. From the very first moment of life, mankind has always had the object of transforming the world he lives in and providing living space for himself. This effort has developed him both mentally and physically. Utopias, being the product of such efforts, give utterance to his wish to pursue a better life, his ideals, and searching. It can be said that a better, nicer and more prosperous or better world system is being projected in his ideals in all aspects. In this novel, living spaces where the totalitarianism and tyranny are at their peaks, where different individual and societal identities are suppressed for the sake of homogenization, where unthinking and unquestioning people are desired, where the distribution of justice, freedom, and equality cannot bring happiness to whole society are being portrayed. Besides, it also includes warnings against the dystopic social order's potential of creating fear and tyranny when social equity, equality and realm of freedom are narrowed down by the government; that is, when the government becomes totalitarian and a tool of tyranny. In the novels, it is observed that the world designed by the government cannot maintain its continuity for long. This novel by Orwell has given significant projections and warnings, and made valid sociological observations for the period he lived and for the future about the problems that might arise when the power of government is transformed into totalitarianism.

Keywords: Sociology of Literature, Utopia, Distopia, Totalitarianism, 1984.

1. Giriş

Bu makalede, George Orwell'ın oldukça geniş yankı uyandırmış olan 1984 adlı romanı edebiyat sosyolojisi çerçevesinde incelenmiştir. Edebiyat sosyolojisi iki disiplinin ortak inceleme nesnesi olan insan ögesine dayanmaktadır (Anar ve Özbay, 2013: 2). Bunun içindir ki, edebiyat ve sosyoloji ortak bir yönde ilerler ve içinde barındırdığı kavrayış havuzu ortak değerlerden oluşmaktadır. Her ikisi de tarihi, kültürü, siyaseti ve yaşam şekilleriyle insanı ele alır ve insana dair olanı inceler. Her iki bilim dalı da insan ve topluma dair olanları anlamaya anlamlandırmaya çalışırlar (Can ve Özbay, 2014: 61).

İnsan hayal eden bir varlıktır. Daha iyi, daha güzel yaşama arzusuyla hareket eder. Geleceğe dönük tasavvurlar kurar. Onun bu tasavvurları edebiyatta ütopya özelliği taşıyan eserler şeklinde ortaya çıkmıştır. İnsanın kendisi için daha iyi ve daha güzel bir toplum ya da dünya sistemi tasarlamasının, bilinmeyen başlangıcı sebebiyle, ortaya çıkış tarihini kesin bir şekilde belirlemek oldukça güçtür. Bu sebeple ütopyanın yazın alanında bir ürün olarak ortaya konan kısmını incelemek mümkündür.

Geçmişten günümüze kadar hemen her toplumda ideal olan bir toplum ve toplumsal yaşam alanı tasavvurları var olagelmiştir. Bir anlamda ilk insanın yazgısının bir parçası olarak tarihsel süreçte hemen her dönemde *yitirilmiş bir cennet arayışı* vardır. Adeta günahın, kötülüğün ve suçun olmadığı ama sınırsız zenginlik ve özgürlüklerle dolu müreffeh bir yaşam arzulanmıştır. Kısacası ütopyik ideal toplum hayalleri kurulmuştur. Ütopyaların tam tersi olarak da özellikle 20. yüzyılın milyonlarca insan ölümleri ve korkutucu marjinal ideolojilerinin etkileriyle oluşturulan distopik toplum kurgularına sahip hayaller de kurulmuştur. Kimi zaman gelecek toplumlarına birer uyarı niteliğinde, kimi zaman ise var olan işaretlerden yola çıkarak oluşturulan projeksiyonlarla distopyalar kurgulanmıştır.

¹ Bu makale, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD'da "Edebiyat Sosyolojisi Çerçevesinde George Orwell'ın Distopya Romanlarında Toplum Tasavvuru: 1984 ve Hayvan Çiftliği Örnekleri" Adlı Yüksek Lisans Tezinden Türetilmiştir.

İnsanın düşünce dünyası ile paralel bir gelişme gösteren ütopya, tarihteki birçok olaydan etkilenmiş ve kendisi de toplumların gelişimine etkide bulunmuştur. İnsanoğlunun dünyayı daha yakından ve ayrıntılı bir şekilde ele alması, bilimin hızlı bir şekilde ilerlemesini sağlamış ve bu gelişim insan aklına olan güveni de aynı çizgide arttırmıştır. İnsanın aklına ve bilime olan güveni, onun doğayı her boyutuyla ele geçirmesini sağlarken insan için güzel bir gelecek umudu da doğmuştur. Özellikle Aydınlanma döneminden sonra batı toplumları hızla ilerlemiş ve akıl, insanlığın en değerli hazinesi olarak algılanmıştır. Bütün bu gelişmeler karşısında ütopya da kendini geliştirmiş ve bu alanda ortaya konan ürünler giderek artmıştır.

2. Ütopya ve Distopya

Ütopya kelimesi, kavram olarak türünün sınırlarını ve anlam alanını olumlu yönde çizer. Distopyalar (Anti-ütopyalar) ise ütopyaların taşlanması, eleştirilmesi, hatta küçük düşürülerek yeniden yorumlanması fikri üzerine kurulur. Bu ütopyalar, *kendinden önce tasarlanan mükemmel ülkelerin var olamayacağını, belirlenen ilkelerin insanlığı mutlak kötülüğe ve felakete sürükleyeceğini* ironik bir dille ve çoğu zaman gülünçleştirerek verirler. Ütopyalarda insana has “değişim” ve “dönüşüm” özellikleri ortadan kaldırılmıştır. Burada *özgürlüğün yok edilmesi, insanların kalıplara sokulması* söz konusudur. *Distopya insanlığın kötüye gittiğini, şartların mutlak kötülüklerle sonuçlanacağını öngörür*. Bu sebeple “Distopya ütopya ülkesi insanların gördüğü düş”tür (Yalçınkaya, 2004: 64).

Esasında söz konusu bu düşlere kâbus da denebilir. Çünkü görülen şey kötüdür. Distopya da kötü bir düş vardır. Ütopya insanı aslında iyiye muhtaç olduğu için de ütopya kurabilir. Ya da distopya insanı ütopyik olan hayatının distopyik olmasından korktuğu için de distopyik düşünebilir.

En kısa manasıyla ütopyayı, iyi ve güzel bir dünya hayali kurmak; distopyayı ise iyi ve güzel bir dünyanın yok olması hayalini kurmak olarak tanımlayabiliriz. Ütopyalarda her şey iyi giderken; distopyalarda her şey kötüye yönelmektedir. Özgürlüklerin, sevginin, duygunun, hissiyatın, özel hayatın, mahrem olanın, adaletin, tarihin, konuşmanın, düşünmenin ve birçok olgunun yok olduğu ya da yok edildiği işlenmektedir.

Distopya, Yunancadaki olumsuzluk bildiren “dis” ön ekiyle yer anlamına gelen “topos” kelimesinin birleşimiyle oluşturulmuştur. “Kötü yer” karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu kelime, “ütopya karşıtı, ütopya kavramının karşısında duran, ters ütopya” (Bezel, 1984: 5) anlamlarına gelir. Ütopyanın karşısında duran, ona eleştiri ve tepki olarak ortaya çıkan bu türün Türkçede distopya, anti-ütopya, karşı ütopya, ters ütopya, kara-yok ülke, karabasan (Ziyalan, 1993: 12), negatif ütopya (Akatlı, 1995: 22) şeklinde adlandırılmaları da vardır.

Distopya, (anti-ütopya) çoğunlukla ütopyik bir toplum anlayışının anti-tezini tanımlamak için kullanılır. Distopyik bir toplum otoriter/totaliter bir devlet modeli, ya da benzer bir başka baskıcı sistem altında karakterize edilir. Aynı zamanda distopya”, “karşı ütopya”, “ters ütopya” veya “anti ütopya” olarak da adlandırılmıştır.

Küçükkoşkun anti-ütopya ve distopya kelimelerini kullanmayı uygun gördüğünü belirtmektedir. Bu tercihini belirtirken ütopya kelimesinin kavram olarak türünün sınırlarını ve anlam alanını olumlu yönde çizmesine karşın anti-ütopyaların ütopyaların taşlanması, eleştirilmesi, hatta küçük düşürülerek yeniden yorumlanması fikri üzerine kurulduğunu ileri sürmektedir (Küçükkoşkun, 2006: 18-19).

Distopya eserleri ütopya eserlerinde ortaya konan toplum tasarımlarına doğrudan bir karşı çıkıştan ziyade kendileri birer “karanlık gelecek kurgusu” niteliğindedirler. Esasında yer alan eserler de mevcut düzenleri ve bu düzenlerin gelecekte alacakları halleri eleştirmek amacıyla edinmişlerdir. Ancak ütopya eserlerinde, mevcut ya da muhtemel sorunları aşmak için, nasıl daha iyi bir toplum kurulur teması işlenirken, distopya eserlerinde mevcut gidişatın ya da muhtemel gelişmelerin doğurabileceği sonuçlar en ağır biçimiyle ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Distopya geleneğinin Yevgeni Zamyatin’in 1921 yılında kaleme aldığı “Biz” (We) adlı eseri ile başladığı söylenebilir. Nitekim bu çalışma kapsamında ele alınan distopya eserlerinden “1984”ün, Zamyatin’in “Biz” adlı eserinden önemli ölçüde etkilendikleri sıklıkla ifade edilmektedir. Distopya edebiyatının gelişimine bakıldığında, büyük oranda totaliter yönetimlerin yayılmasına paralel bir şekilde gelişim gösterdikleri görülmektedir. Zamyatin’in eserleri doğrudan doğruya kendi ülkesi Sovyetler Birliği’ne yönelik birer yergi olarak ele alınmakta iken, Orwell’in eserini etkileyen totaliter yönetimler olarak Sovyetler Birliği, Almanya ve İtalya belirtilmektedir. Huxley’in eserini yazmasında ise Amerika’ya yaptığı ziyaretin büyük etkisi olduğu ileri sürülmektedir. Bu örnek totaliter yönetim anlayışı açısından çok önemli bir farklılık arz etmekte bu münasebetle türün en önemli eserlerinden birisi olarak ele alınmayı hak etmektedir. Bu örnekleri göz önünde bulundurduğumuzda, ütopya edebiyatına ilişkin değerlendirmenin bir benzerinin distopya edebiyatı için geçerli olduğunu, mevcut siyasi yapıların ortaya çıkardığı sorunların bu türden eserlerin yazılmasına bir kaynak teşkil ettiğini söylemek mümkündür.

Distopya kavramı ilk olarak John Stuart Mill tarafından 1868’de kullanılmıştır. O bu kavramı “gerçekleşmesi için fazla iyi” olan ütopyanın tam aksine gerçekleşmesi için fazla kötü olan karşı-ütopya olarak kullanmıştır (Kumar, 2006: 172). Böylece, yukarıda sıralanmış olan ütopyanın süreç ve özelliklerine bakıldığında, distopyayı onun bir antitezi olarak ele almak mümkündür. 18. ve 19. yüzyıl Batı’daki gelişmeler göz önüne alındığında, distopya metinlerinin yazıldığı koşullar ortaya çıkmaktadır. Böylece distopya metinleri, emir ve kontrolün kurbanı haline gelmiş, teknoloji ve bilimin işlevlerinin bozulduğu ütopyanın versiyonları olarak görülebilir.

Distopyalar, ütopyalardan farklı olarak artık mutluluk vaat etmemektedir. Çünkü ezilen sınıflar ortaya çıkmıştır ve insanlar sefaletle doğru sürüklenmektedir, artık geçmişteki ütopya umudu tükenmektedir. Teknoloji günden güne gelişmektedir ve makineleşme başlamıştır. Artık insanların yerini makineler almaktadır. İnsana olan ihtiyaç azalmakta, bu yüzden insanlar giderek yoksullaşmaktadır. Bu yüzden, distopya kavramı önem kazanmaya başlamıştır (Şamil, 2008: 16).

Kumar, distopya ile ütopya arasındaki ilişkiyi şöyle dile getirmektedir: “Ütopya orijinal, karşı ütopya kopyadır; yalnızca sanki daima siyah renklidir... Karşı ütopya malzemesini ütopyadan alır ve onu ütopyanın olumlanmasını reddeden bir tavırla yeniden kurar.” Diğer bir deyişle distopya var olabilmek için ütopyaya ihtiyaç duymaktadır. Aralarındaki diyalektik ilişki, distopyanın ütopyanın antitezi olarak var olmasına sebep olmuştur. Kumar, distopyaların başka bir özelliği olarak da, Augustinyenci

olduklarını söyler, yani ilk günahın etkisindeki insanlığın zayıflığı ve açgözlülük, hırs gibi özelliklerde olmaları onları bu günahın bir devamacısı yapmaktadır (Kumar, 2006: 172). Huxley ve Orwell gibi yazarlar, distopyanın tüm bu olumsuz özelliklerinin karşısında olan kişilerdir bu yüzden de bu olumsuzlukların altını çizmekte ve onları eleştirmektedirler.

Distopyalarda ilginç olan diğer bir nokta da, ütopyalara umut kaynağı olan; demokrasi, bilim ve sosyalizmin, distopyalarda cehennemi hazırlayan güçler haline gelmiş olmasıdır. Distopyacılar, genellikle tutku, eşitlik, bilim ve akla inanmaktadır ancak onları öfkeleniren, tüm bu ilkelerin kullanım biçimleridir; demokrasinin despotizmi, bilimin barbarlığı ve aklın da akıl dışılığı üretmiş olmasıdır (Kumar, 2006: 187-188).

George Orwell bile, 1984'te, O'Brien'in Winston'a uyguladığı şiddetle ona sistemin doğrularını kabul ettirmeye çalıştığı bölümde, bir anlamda distopya'yı tanımlamıştır; "*Nasıl bir dünya yaratmaya çalıştığınızı anlıyor musun? Yaşamın amacını zevk kabul eden aptal ütopyacıların tam tersi bir yer... Korkunun, acının, işkencenin dünyası. Kendini geliştirdikçe daha da acımasızlaşan bir yer...*" (Orwell, 2012: 302).

3. Gündelik Hayatta Totalitarizm² ve Totaliter Bir Toplum Yapısı

"Totalitarizm kavramı faşist ve sosyalist diktatörlüklerin ortak özelliklerinin tek bir kavramla anlatılması gerekliliği üzerine İkinci Dünya Savaşı ve sonrası yoğun bir kullanım alanı bulmuştur. Totalitarizm kavramı Hitler dönemi Almanya, Mussolini dönemi İtalya ve Stalin dönemi Rusya'da uygulanan siyasal rejimlerin ortak niteliklerini açıklamak için kullanılmaktadır (Çetin, 2002: 12)". Orwell'in yaşadığı bu dönem dolayısıyla 1984 ve *Hayvan Çiftliği* romanlarında edebiyat ve sosyolojinin söz konusu ortak noktalarından hareketle dikkat çektiği gündelik hayatın her yerinde saran totalitarizm eleştirilmektedir. Ve 20. yüzyılın gelecek toplamlarına adına özellikle totaliter yönetim ve ideoloji biçimleri hakkında uyarılarda bulunmak istemiştir.

Buradan hareketle totalitarizmi tanımlayacak olursak; "totalitarizm, toplumu bir bütün olarak ele alan, bir bütün olarak dönüştürmek isteyen ve tam bir kontrol sistemi ile toplumu sürekli düzenleyen devlet, ideoloji, siyasal parti ve liderlik olgularının bütünlüğü için kullanılır. Totalitarizmin en önemli özelliği toplumun, siyasal olarak total kontrolünün sağlanmasıdır. Totalitarizm, devlet ve toplumu bir ve bütünlük içerisinde birbirine ekleyen, birbiriyle uyumlulaştıran ve ortak bir dünya görüşünü topluma dayatan bir siyasal sistemdir (Çetin, 2002: 12)".

Orwell yaşadığı bu dönemin milliyetçi, faşist ya da sosyalist ideolojilerinin özgürlük, adalet ve eşitlik arayışlarını ya da vaatlerini fiili olarak gerçekleştirme düşüncelerine nazire yaparak, bu romanında ideal toplum inşa etme çabalarını ironik bir kurguyla ele almıştır. Ve iktidarı, muktedir olmayı, iktidar seçkinliğini ve toplumların totalitarizm bağlamında inşa süreçlerini eleştirmektedir.

Kendisi de bir Sosyalist olan Orwell bu eserinde; yaşanılanları, özellikle de iktidar seçkinlerinin/muktedir olanların yaşamın tüm alanlarına, hatta bireysel mahrem alanlarına kadar dizayn etme ya da müdahale etme arzusunu, yönetme hırslarını, birey ve topluma tahakküm kurma çabalarını/girişimlerini eleştirmiştir. Sistemin teorik düzeyde eşitlik, özgürlük ve adalet, söylemlerinin, doğrularının fiiliyatta bu seçkinler tarafından nasıl yok edildiğini ve ideal toplum prototipi olarak tasavvur edilen yapının nasıl totaliter bir rejime dönüştürüldüğü hicvederek eleştirmiştir. Böylelikle eşitlik, özgürlük ve adalet arayışları ya da beklentilerini karşılamaya yönelik hemen tüm ideolojilerin kendi seçkinlerini üretme potansiyellerine dikkat çekmiştir. İktidar seçkinlerinin bireylere tahakküm ile baskı araçlarıyla kendi düşünce ve yaşam biçimlerinin dayatarak kabul ettirme uğraşlarının hangi marjinal noktalara ulaşabileceğine sahip olduğunu göstermeye çalışmıştır.

4. "1984" Romanında Toplum Tasavvurları

4.1. Roman Hakkında

Winston Smith, Orwell'in tabiriyle, Okyanusya ülkesinde yaşayan, Londra'nın İktidar Partisi'nin düşük rütbeli bir üyesidir. Winston gittiği her yerde, kendi evinde dahi yaşadığı her alanda tele-ekranlar aracılığı ile parti tarafından gözlenmektedir; her nereye bakarsa Parti'nin bilge ve büyük liderinin yüzünü görmektedir ki bu sadece Büyük Birader olarak bilinen bir tasvirden ibarettir. Parti, Okyanusya'daki insanların her şeyini kontrol etmektedir. Örneğin, isyankâr fikirleri düşünmek bile yasa dışıdır. Bu tür düşünce suçları, aslen, tüm suçların en tehlikelidir.

Winston, özgür düşünce, cinsellik ve bireyselliğe dair her türlü ifadeye karşı olan Parti'nin baskısından dolayı bireyselliğine ket vurulmuş bir durumdadır. Winston partiden nefret eder ve illegal yollarla düşünce suçlarını yazdığı bir günlük tutmaktadır. Ayrıca Parti'yi yok etmeye çalışan hayali kardeşlik grubunun da gizli bir üyesi olduğuna inanmaktadır.

Winston, Parti'nin isteği doğrultusunda, yaşanan tarihi kayıtların değiştirildiği, Gerçek Bakanlığı'nda çalışmaktadır. Bir gün sürekli kendini izleyen, koyu saçlı yardımcı işçi olarak çalışan güzel bir kıızı fark eder. Fakat onun hayalinde Parti'ye karşı hissettiklerinden ve düşündüklerinden haberdar olan ve düşünce suçlarından dolayı kendisini polise vereceğini sandığı bir muhbir olduğunu zanneder. Parti'nin geçmişi kontrol etmesiyle de aklı karışıktır, çünkü parti, Okyanusya'nın her zaman Doğu Asya ile müttefik olduğunu ve Avrasya'ya karşı savaştıklarını iddia etmektedir fakat Winston bunun doğru olmadığı düşünmektedir. Parti aynı zamanda kardeşlik grubunun sözde lideri Emmanuel Goldstein'in yaşayan en büyük düşman olduğunu söylemektedir ancak bu, Winston'a mantıklı görünmemektedir. Winston akşamlarını ise Parti'nin gözetiminden bağımsız, sefil bir hayat süren işçilerin yaşadığı Londra'nın varoş semtlerini gezerek harcamaktadır.

Bir gün, Winston işyerindeki o güzel kızdan "*Seni Seviyorum*" yazılı bir not alır. İsmi daha sonra Julia olduğunu öğrendiği bu kızla birlikte, Parti'nin gözetiminden uzak olduklarını düşündükleri ormanlar arasında gizli yerlerde yasak bir ilişki yaşamaya başlarlar. Daha sonraları emekçilerin yaşadığı bölgede, Winston'un günlüğünü aldığı ikinci el dükkânının üst katını kiralarlar. Bu ilişki bir süre bu şekilde devam eder. Pragmatik ve iyimser Julia'nın aksine Winston er ya da geç yakalanıp cezalandırılacaklarından emindir, zira kaderci Winston bunun hükmünü, daha günlüğünün ilk sayfasını yazdığı anda vermişti

² Makalenin isminde de yer verilen "Gündelik Hayatta Totalitarizm" ibaresi Gündüz Vassaf'ın kitabının isminden alınmıştır. (Vassaf,2009)

çünkü. Julia ile ilişkisi sırasında Winston'un Parti'ye olan nefreti gittikçe daha da artmıştır. Ve en sonunda O'Brien'dan beklediği mesajı alır; O'Brien görüşebilmek için ona adresini vermiştir.

Winston ve Julia, O'Brien'in lüks dairesine giderler. Güçlü İç Parti'nin bir üyesi olarak O'Brien, Winston'un sadece hayal edebileceği, lüks bir yaşam sürmektedir. O'Brien, Winston ve Julia'yı doğrularak tıpkı onlar gibi kendisinin de Parti'den nefret ettiğini ve kardeşlik'in bir üyesi olarak ona karşı çalıştığını söyler. Winston ve Julia'ya kardeşlik'e katılmaları için telkinlerde bulunur ve Winston'a Emmanuel Goldstein'in kitabının, Kardeşlik Bildirisi'nin bir kopyasını verir. Winston birkaç farklı düzenin bir karışımı olan sınıf temelli yirminci yüzyıl sosyal teorisini anlatan kitabı kiraladıkları odada Julia'ya okur. Yine odalarında kitabı okudukları bir günde, birden askerler içeri girer ve onları tutuklarlar. Bay Charrington, antikacı dükkânının sahibi, baştan beri Düşünce Polisi'nin bir üyesi olduğu böylece ortaya çıkar.

Sevgi Bakanlığı olarak adlandırılan bir yerde tutulan Winston, O'Brien'in da, kendisini tuzağa düşürerek Parti'ye karşı açıkça bir isyana kalkışmaya sağlamak şartıyla kardeşlik üyesi olmaktan kurtarılmış, Parti'nin bir casusu olduğunu öğrenir. O'Brien aylarca, direnmek için çabalayan Winston'a işkence edip beynini yıkamaya çalışır. Ve sonunda O'Brien onu herkesin korktuğu, Parti'ye karşı gelenlerin gönderildiği nihai yer olan 101 no'lu odaya gönderir. Orda, O'Brien, Winston'a en büyük korkusu ile yüz yüze geleceğini söyler. Roman boyunca, Winston sürekli tekrarlanan, sıçanlarla alâkalı kâbuslar görmektedir ve şimdi ise, O'Brien bir kafes dolusu bağlı sıçanı Winston'un kafasına doğru tutmakta ve onun yüzünü yemelerine engel olmaya çalışmaktadır. Winston birden O'Brien'a yalvarmaya başlar ve bunu ona değil, Julia'ya yapmasını ister.

Winston'un Julia'dan vazgeçmesi O'Brien'in başından beri istediği şeydir. Ruh paramparça olarak Winston dış dünyaya doğru serbest bırakılır. Julia ile yeniden karşılaşır ancak artık ona karşı hiçbir şey hissetmemektedir. Roman'ın sonunda Winston, Parti'yi tümüyle kabullenmiş ve Büyük Birader'i de sevmeyi öğrenmiştir.

4.2. 1984 Romanındaki Karakterler

Winston Smith: Londra'daki iktidar partisinin önemsiz bir üyesi olan Winston Smith ince, dalgın, kibar, entelektüel bir kadercidir. Winston hükümetin baskıcı ve totaliter bir karaktere sahip olan rejiminden nefret eder. Romanın ana karakteri olan Winston, sürekli olarak devrim hayalleri kurmaktadır. Romanın başında zayıf ve hastalıklı bir karaktere sahip olan Winston, sürekli olarak içki içmekte ve Büyük Birader'e karşı gizli bir nefret beslemektedir. Aşk ve isyan duygularını bir deftere yazan Winston, er veya geç yakalanacağını da tahmin edecek kadar karamsardır aynı zamanda. Winston, zamanın bir yerlerinde, partinin iddia ettiklerinin aksine bir dünya hatırlamaktadır. Ancak geçmişinde sahip olduğu bu gerçekleri partiye karşı kullanmakta yeterince cesur ve başarılı değildir. Ayrıca sahip olduğu güven duygusu da onun bir diğer zayıf yanıdır. O'Brien ve Bay Charrington'a duyduğu güven onun iyileştirme ile neticelenen hazin sonunu hazırlayacaktır. Her ne kadar güven duygusu Winston'un zayıf yanını simgelese de, bu karanlık ve sadakatsiz dünyada onun bir kahraman gibi hissetmesine ve insanca duygular beslemesine de tek nedendir.

Julia: Gerçek Bakanlığının Roman Dairesinde çalışan koyu saçlı, güzel kıızı ve aynı zamanda Winston'un aşkıdır. Julia, cinsellikten hoşlanır ve birçok parti üyeleri ile ilişkileri olduğu söyler. Sanki bu ilişkileri normalmiş gibi açıkça söyler. Julia pragmatik ve iyimserdir. Winston'un partiyi yıkmaya yönelik ideolojik motivasyonunun aksine, onun partiye karşı olan isyanı sadece kuralları çiğnemeye yönelik tamamen kişisel ve kendi zevki içindir. Zira iki kere ikinin dört ya da beş olduğunun onun için bir önemi yoktur. Büyük Birader'in istekleri onun için önemsizdir ve kabul edilebilirdir. Çünkü Julia için, partinin yasakladığı cinselliği yaşamak dışında, kabullenemez hiçbir durum söz konusu değildir. Bu basit ve dar dünya anlayışı ile Julia, yazarın gözündeki 1984 dünyasının kadını temsil etmektedir.

O'Brien: Güçlü, gizemli, İç Partinin mensubu ve Winston'a göre aynı zamanda efsanevi grup, parti karşıtı isyancılar olan kardeşlik'in de üyesi bir kişidir. Başlarda Winston'un bu görüşlerini haklı çıkaran O'Brien ona ve sevgilisi Julia'ya iyi davranır ve onları evine davet ederek kardeşlik'in kitabını verir. Ancak romanın son bölümüne geldiğinde Winston'la birlikte herkes, onun aslında partinin bir ajanı olduğunu öğrenirler. Antikacı dükkânının sahibi Bay Charrington ile birlikte anti-ütöpik romanın güvenilirmez, ikiyüzlü ve çift-tarafli insanını simgeleyen O'Brien, bir anlamda Büyük Birader'inde maddeleşmiş halidir. Winston gözaltında tutulduğu sürece ona işkence eden ve iki kere ikinin aslında beş ettiğini en sonunda Winston'a kabul ettiren O'Brien, partinin kurallarını kusursuzca uygulayabilen yetenekli biridir. Gerek onu yakalatmadan önceki tavırları olsun gerekse yakalattıktan sonraki tavırları olsun, sürekli babacan ve anlayışlı bir kişilik sergileyen O'Brien'a karşı Winston sürekli bir hayranlık beslemekten kendini alıkoymaz ve onun gerçek bir dost mu yoksa bir düşman mı olduğunu da kesin bir karar veremez. Fakat bu nihai karar okuyucu için çok da zor değildir; çünkü O'Brien'in, Winston'un içini boşaltarak geri kazanma hırsı, son derece aşikârdır.

Büyük Birader: Romanda hiç görünmemesine ve belki de gerçekte hiç var olmamasına rağmen Okyanusya'da kuralları koyan son derece önemli bir karakterdir. Winston her ne yana baksa, Büyük Birader'in "Büyük Birader'in Gözü Üstünde" mesajını haykıran yüzünün posterlerini görmektedir. Büyük Birader'in resmi bozuk paralarda ve her yerde kaçınılmaz olan tele-eşekranlardaki yayınlarda da bulunmaktadır. Bu durum Winston'un tüm hayatını kaplar, içini nefret ve düşlerle doldurur. Bu anlamda Büyük Birader, Winston için bir motivasyon kaynağı olurken İç Parti üyeleri içinse halkı kontrol mekanizması görevi görür. Zira yaptıkları iş sorgulanacak olursa, bunu, emri altında çalıştıkları Büyük Birader'in isteği üzerine yaptıklarını söyleyerek diyalogları sonlandırır.

Her zaman ve her yerde bulunan, herkesi tek tek gözetleyebilen bu figür için bir nevi tanrı yakıştırması yapılabilir. Ancak yazarın verdiği temalar göz önünde bulundurulduğunda, bunun zamanın diktatör liderlerinin bir yansıması olduğu gayet tabii belirgindir. Esasında Büyük Birader'in Joseph Stalin'i kastettiği açıkça ortadadır. Hiçbir zaman bir insan suretinde görmediğimiz Büyük Birader, ister bir tanrıyı temsil etsin, ister bir diktatörü; yazarın vurgulamak istediği tema neticesinde bu roman karakterinin, amacını kusursuz bir şekilde gerçekleştirdiği görülür (Darmaz, 2009).

4.3. 1984 Romanı Analizi

Orwell'in başyapıtlarından birisi olan 1984'te totaliter rejimin kontrolünde olan bir toplum anlatılır. Orwell'in 1949 yılında yayınlanan 1984 adlı eseri, geleceğe yönelik bir uyarı niteliği taşımaktadır. 1984, bir anti-ütopyadır ve modern dünyanın hesapsız ilerleyişine bir başkaldırı niteliği taşımaktadır ve bir taşlamadır. Orwell'in burada yarattığı dünya, aslında gelecekte görmekten korktuğu ve günümüzün düşüncesizce eğilimlerinin sonucu olabilecek bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Okyanusya'daki parti ve onun lideri Büyük Birader'in diktatörlüğünde sınıf ayrımcılıklarının olduğu ve katı kurallar altında toplum yönetilir. Dış Parti üyesi Winston Smith ise içten içe Parti'den ve yaşantısından nefret etmektedir. Tam da Partiye karşı ayaklanmaya kalkışacağı sırada, yakayı ele verir ve vahşice işkencelerle Parti'nin ilkelerine boyun eğmeye zorlanır. Romanda her ne pahasına olursa olsun yönetenlerin güçlerini, iktidarlarını korumak amacıyla kullandıklarını görürüz. İktidarın topluma hükmetmesi, işçi sınıfını aşağılaması ve temel ihtiyaçları bile asgariye indirmesi totaliter bir yönetimin yıkıcılığını gözler önüne sermektedir.

1984, en genel anlamda insanın insan olmasını ortadan kaldırmayı amaçlayan, bireysel kimliğin yok edildiği ve dünyayı bütünüyle kuşatan bir iktidarın kurgusudur. Bu ütopya devrim sonrası İngiliz sosyalizminin Londra'daki profilini ele almaktadır. Dünyada üç büyük devletin olduğunu varsaymıştır, bunlar; Okyanusya, Doğu Asya ve Avrasya'dır. Olayların geçtiği ülke ise Okyanusya'dır. İktidarı oluşturan tek bir parti vardır ve onun dışında başka bir siyasi yapılanma söz konusu değildir. Hükümeti oluşturan dört bakanlık vardır. Bunlar, haber, tarih, eğlence, eğitim ve güzel sanatlarla ilgilenen Gerçek Bakanlığı, savaşlarla uğraşan Barış Bakanlığı, yasaları ve düzeni koruyan Sevgi Bakanlığı ve ekonomiden sorumlu Varlık Bakanlığı'dır (Orwell, 2012: 28). Ülkedeki bütün işler bu dört bakanlığın denetimi altında yapılmaktadır. Üst düzey parti yöneticileri, parti üyeleri ve proletaryadan oluşan ülke, her an denetim altında tutulmaktadır. Parti üyeleri resmi işlerde görevli memurlardır, proletarya ise hem denetimden hem de destekten uzak sınıfta bulunmaktadır. 1984, Gerçek Bakanlığı'nın haber bölümünde görevli Winston Smith'in yaşam öyküsünü temel almakta ve bu çerçevede siyasi, toplumsal yapının özelliklerini sunmaktadır.

Orwell, 1984'te bireyselliğin, özgürlüğün ve yaratıcı düşüncenin ortadan kaldırılışını, geçmişin yok edilmesini, dil ve düşünce üzerindeki yozlaşmayı, bilimsel etkinlikleri, toplumsal sınıflara yönelik algıları, siyasi yapıların çelişkilerini, insan psikolojisinin yapısını ve bunun siyaset, eğitim, ekonomi, aile gibi kurumlarla ilişkisini ele almıştır. 1984, iktidarın, güç kazanma ve bunu devam ettirme adına topluma ve insanlara ne tür dayatmalarda bulunabileceğinin belki en uç ama bir o kadar da çarpıcı örneklerini sunmaktadır. İnsanın tek başına bir varlık oluşunu yadsıyan, onu yalnızca kolektif bir bilinç çerçevesinde ele alan ve onun bağımsız herhangi bir eylemde bulunmasını tamamen imkânsız kılan bir iktidar anlayışı söz konusudur. Haberleri parti ideolojisine birebir uydurmakla görevli Winston, bunu fark etmiş bireylerden yalnızca biridir. Kendisi gibi belki binlerce insanın olduğunu hissetmektedir ancak parti karşısında ne kadar güçsüz olduğunu da farkındadır. Çünkü korkmaktadır, tıpkı diğerleri gibi o da korkmakta, bu nedenle yaptığı işin bir saçmalık olduğunu bildiği halde, yine de onu yapmaya devam etmektedir. Parti, insanı asla yalnız bırakmaz, her an onunladır; bütün parti üyelerinin evlerinde, iş yerlerinde onları gözetleyen bir tele ekran mevcuttur. Her an gözetlendiğini ve en ufak bir yanlışta uyarılıp, cezalandırılacağını bilen bir ruh hali içerisindeki kitle söz konusudur. Ufacık bir tedirginlik bile "düşünce suçlusu" olmak için yeterlidir, insan asla partinin ve onun başındaki hayali karakter "Büyük Birader"i gözünden kaçamaz, her an kuşatma altındadır. Yaşamak demek yalnızca partinin buyruklarına uymak ve onun ilkelerini benimsemektir. Şöyle demektedir parti:

"Savaş Barıştır, Özgürlük Köleliktir, Cahillik Güçtür." (Orwell, 2012: 28).

Parti üyesi herkes yukarıdaki ilkeleri benimsemek zorundadır. Parti asla onların düşünmesine izin vermez, hiç kimse söylenenler dışında bir şey yapma hakkına sahip değildir; kendilerine verilenle yetinmeleri gerektiğini benimsetmek bu iktidarın en temel ilkesidir. İktidar insanı, düşünceden eyleme, geçmişten geleceğe, doğumdan ölüme kadar kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır. Böyle bir anlayışın hâkimiyetinde insan olarak kalmak oldukça zordur. Bu durum dayatmadan çok daha öte, adeta ele geçirmedir; öyle bir egemenlik ki zihinlerin içine kadar hâkim olmuş ve onlara düşünmesi gerekeni bile kendisi söylüyor. Orwell, böyle bir dünyada insana yer olmadığını açıkça altını çizer, artık insanlar değil söyleneni yapan kuklalar söz konusudur.

Okyanusya ülkesinde de hükümet toplum üzerindeki kontrolünü kitle iletişim araçları vasıtasıyla, propagandalar ve birtakım zorlamalar ile garanti altına almıştır. Bu amaçla, kitle iletişim araçlarından şarkılar yerine, toplumun düşüncelerini etkilemek için iktidar, Yenikonuş adında bir yöntem geliştirmiştir. Yenikonuş ile Parti, insanlar tarafından düşünülmesini istemediği şeylerin kesin olarak önlemini almış olur. Yani insanlara hitap ederek zaten sindirdiği kişileri istediği şeylere inanmaları ve itaat etmeleri için propaganda yapar. Okyanusya'da bazı ilkeler vardır. Parti'nin ilkeleri de Gerçek Bakanlığı'nın binasına şaşalı bir şekilde yazılıdır. Bu ilkeler, parti yanlışlarını tarihi değiştirerek, daha doğrusu tarihi olayların kaydedildiği arşivleri değiştirerek yapar. Yanlışlar yaşanan her şeyin kaydedildiği arşivlerden silindiği takdirde yok edilmektedir.

Partinin toplumu bir arada ve kontrol altında tutma yollarından biri de Düşünce Polisi'dir. Düşünce Polisi her zaman ve her yerdedir. Nasıl ve ne şekilde sizi izlediğini bilemezsiniz ve eğer bir düşünce suçu işlediyseniz, er ya da geç, yakalanacağınız kesindir (Orwell, 2012: 27). İşte bu korku 1984'teki insanların içine öyle işlemiştir ki, değil partinin kurallarını çiğnemek, bunu akıllarından bile geçiremezler. Ve bu yüzden düşünmek suçtur. Düşünmenin dahi yasak olduğu bir toplum yapısı vardır.

4.3.1. Totaliter Yönetim Tarzı

1984'ün Okyanusyası hem siyasal hem de toplumsal anlamda totaliter bir yönetime sahiptir. Okyanusya'nın bu totaliter yapısı, ülkede iktidardan muhalif gruplara, parti üyelerinden sıradan insanlara kadar her alanda hâkimiyetini sürdürmektedir. George Orwell'in karşı ütopyasına hâkim olan bu rejimin Okyanusya'daki başkarakterleri "Büyük Birader"dir. Büyük Birader, tüm parti üyelerini denetleyen ve kontrol eden bir konuma sahiptir. Okyanusya'nın tek partisi INGSOS'un en güçlü karakteri olan Büyük Birader, yalnızca posterlerde, duvarlarda ve ekranlarda bir suretten ibarettir. "Otuz dokuz yaşında olan ve sağ ayak bileğinin üstünde bir varis ülseri taşıyan Winston, yolda birkaç kez dinlenerek, ağır ağır çıktı merdivenleri. Her katta asansörün karşısında olan poster, kocaman yüzüyle ona bakıyordu. Gözleriyle insanın hareketlerini izliyormuş gibi yapılmış resimlerdi bunlar. Resmin altındaki başlıkta: BÜYÜK BİRADER'İN GÖZÜ ÜSTÜNDE, yazılıydı (Orwell, 2012: 25 - 26)".

Kimsenin görmediği, konuşmadığı, ne zamandan beri yaşadığından, hatta yaşayıp yaşamadığından bile haberdar olmadığı bir surettir bu. Ancak parti üyeleri üzerinde bundan çok daha fazla bir etkiye sahiptir. Okyanusya'daki parti üyeleri onun olup olmadığını sorgulamadan, yalnızca var olduğuna ve gücünün tartışılmaz olduğuna inanmaktadır. Bu anlamda Büyük Birader, ülkenin en gizemli ve en sorgulanmaz üyesidir; olmadığı kadar gerçek algılanır ve varlığına yönelik kesin bir inanç beslenir.

Bireysel yaşamı baskı ve zor kullanarak denetleme yolunu seçen birçok totaliter yönetim gibi 1984'te de görülmemiş bir dayatma ve baskı söz konusudur. Büyük Birader'in insanı kuşatan ve onun her an bir şüphe ile yaşamasına sebep olan sureti, parti üyelerinin evlerinden işyerlerine, sokaklardan caddelere kadar her yerde belirlemektedir. Bunun yanı sıra, INGSOS'un sloganları ile kuşatılmış ülkede, insanın kendisini partinin hâkimiyetinde hissetmediği hemen hiçbir yer yok gibidir.

Okyanusya'da sınıflar üçe ayrılır: *İç Parti üyeleri*, *Dış Parti üyeleri* ve *proletarya* yani işçi sınıfı. Burada yönetimde İç Parti üyeleri bulunur ve lüks bir yaşam sürerler. Dış Parti üyeleri ise eğitilmiş, çalışan sınıftır. Ancak çalışan bu sınıf özgür bırakılmazlar. Bu sınıftakiler kendi sınıfından veya başka sınıftan kimselerle bireysel olarak görüşemez, vakit geçiremezler; hatta tek başlarına dahi olsa eğlenemez, bir düşünmeyi gerektirecek eylemde bulunamazlar. Bu sınıfa ait üyeler eğer çalışmıyor, yemek yemiyor ve uyumuyor iseler, mutlaka partinin düzenlediği bir eğlencede bulunuyorlar demektir. Çünkü dış partide üyeler başboş ve yalnız bırakılmazlar. Proletarya olarak anılan diğer en alt sınıf ise partinin isteklerine karşı gelmedikçe, bir arada ve dilediklerince yaşamakta serbesttirler.

1984'te lüks hayatın bütün nimetlerinden faydalanan iç parti üyelerinin dışında kalanlar, dış parti üyeleri ve proletarya, oldukça kısıtlı imkânlar ve şartlar dâhilinde zavallı bir hayat sürdürmektedirler. Eşyaların kalitesiz, yiyeceklerin ise yapay olduğu Okyanusya'da her sınıf kendi içerisinde eşit şartlar altında yaşamaya zorlanır.

Ortaya çıkan görünüm katı şekilde belirlenmiş, kast benzeri, kalıtsal bir sosyal düzendir. Fakat partiyi yöneten sınıf, geleneksel anlamda babadan oğula geçen bir yapıda değildir. Totaliter yönetimlerin amaca ulaşma yoluna hizmet edecek her şeyi destekleyen politikaları gibi Okyanusya'da da parti verimliliği ve gücü korumak adına gerekirse, proletaryanın saflarından tamamen yeni bir kuşak oluşturmaya tümüyle hazır bir konumdadır. Bu kalıtsal oligarşiden ziyade sonradan edinilmeye dayalı politika, Okyanusya'da partinin en büyük gücüdür (Orwell, 2012: 237).

Oligarşik yönetimin temeli, babadan oğula geçmesi değil, ölenler tarafından yaşayanlara aktarılan bir dünya görüşünün ve yaşama biçiminin sürdürülmesidir. Yönetici grup, yerine geçecekleri saptayabildiği sürece, yönetici kalır. Parti soyunu değil, kendisini ölümsüzleştirmeyi amaçlar. Hiyerarşik yapı aynı kaldığı sürece, gücün şunun ya da bunun elinde olması önemli değildir (Orwell, 2012: 241).

Orwell'in 1984'te üzerinde durduğu Okyanusya ülkeleri kitlelerin ve baskının yaşandığı yerlerdir. Bu ülkelerin, kendi acımasız politikaları neticesinde bu hale geldiğinin bilinmesi de okuyucu için önemlidir. Çünkü yazarın üzerinde durduğu bu noktalar; savaşlar, aile yapısının ortadan kaldırılması, düşünce suçlarının buharlaştırılması, tarihi arşivlerin partinin emellerine hizmet edecek şekilde sürekli değiştirilmesi gibi olayların hepsi oldukça gerçekçidir. Orwell'in geleceğe dair bu öngörülerini, aslında onun, diktatör devlet adamlarının yönetimindeki toplumların sonunun nereye varacağına ait uyarılardır.

4.3.2. Sınıf Farklılıkları ve Eşitliğin Yok Oluşu

Orwell eserinde sınıf ayrımcılığına da dikkat çekmek istemiştir. Yazara göre sınıf ayrımcılığı sadece kavga ve karmaşaya yol açar. Ancak yine aynı yazara göre, 1984'te de belirttiği gibi, bu kaoslar hiçbir zaman bir aydınlanmaya veyahut da ayaklanmaya neden olmayacaktır.

Totaliter yönetim anlayışına sahip bir partinin, halkın bir kısmını hiç denetleme ihtiyacı duymamasının açıklaması, prollerin yaşam tarzına ve farkındalık düzeyine bağlıdır. Proleterlerin korkulacak bir yanı yoktur, onlar kendi dünyalarında kuşaklar, yüzyıllar boyu, çalışır, üretir ve ölürlür. Onların içinde bu yaşama koşullarına yönelik bir başkaldırı şöyle dursun, yaşadıkları dünyanın bundan daha farklı olabileceğine yönelik bir kavrayış bile yoktur. Bu nedenle parti, kitlelerin ne düşündükleri ile ilgilenmez. Kafalarında düşünce diye bir şey olmadığı için bu sınıfa düşünme özgürlüğü tanınmıştır. Ancak bir parti üyesinin, çok önemsiz bir konu hakkında bile partinin görüşü dışında farklı bir şey düşünmesine asla izin verilmez (Orwell, 2012: 234).

Proletaryaya sağlanan serbestlik parti üyeleri için geçerli olmadığı gibi, üyelerin nasıl yaşamaları ve düşünmeleri gerektiğine dair de birçok dayatma söz konusudur. Bir parti üyesi kendisine verilen iş dışında başka hiçbir şeyle ilgilenmez ve ülkenin nasıl yönetildiği, iş gücünün ne için kullanıldığı gibi konularda da asla fikir yürütmez. Parti onlar adına her şeyi düşünür. Tüm parti üyelerinin nasıl hareket etmesi gerektiği önceden belirlenmiştir. Tüm parti üyeleri aynı kıyafetleri giyer, aynı şekilde konuşur ve hareket eder.

“Bir parti üyesinin kişisel duyguları olamaz. Ondan, dış düşmanlardan ve iç sabotajcılardan sürekli nefret etmesi, zaferlerden gurur duyması, partinin gücü ve dehası karşısında kendisini bir hiç olarak görmesi beklenir.” (Orwell, 2012: 242-243). Okyanusya'da parti politikalarının gizlenme ihtiyacı duyulmadığı tek sınıf prollerdir. Parti üyelerinin birçok şeyi görmesi engellenirken proletaryaya yönelik böyle bir sakinme söz konusu değildir. Orwell'in proletaryanın bu farkındalık sorununa dikkat çekmesi Marx'ın proletarya diktatörlüğü evresine yönelik belirsizliği ile aynı noktada buluşmaktadır. Halkın yüzde seksen beşini oluşturan bu kesim, devletin tüm politik manevralarına baktığı halde hiçbir şey görmemektedir. Okyanusya'daki baskıcı rejimin bile bu sınıfı göz ardı etmesi, soruna yönelik ciddi bir eleştiridir. Ancak Orwell, prollere yönelik şöyle bir öngöründe bulunur: “Düşünmeyi hiç öğrenememiş olan bu insanlar, günün birinde dünyayı tersine çevirecek olan gücü bedenlerinde biriktiriyorlar. Herhangi bir umut varsa prollerde vardır. ... Gelecek prollerindir. ... Çünkü proller ölümsüzdürler, eninde sonunda güç bilince dönüşecektir. ... Sonunda uyanacaklardır. Bin yıllık bir gecikmeyle de olsa o gün gelinceye kadar, koşullar ne olursa olsun sağ kalmayı başaracaklardır” (Orwell, 2012: 252).

Alt sınıfın amacı tüm farkları ortadan kaldırıp, her türlü eşitsizliğe son veren bir toplum yaratmak olsa da orta sınıf kendisini güven içinde yeni üst sınıf haline getirdiğinde, alt sınıfa ihanet edecek ve onu eski kölelik durumuna geri döndürecektir. Tarih

bu şaşmaz döngüsü proletarya adına hep hüsrarla sonuçlanacaktır. Ne zenginliğin artması ne reformlar ne de devrim, insanları birbirine daha eşit kılmıştır. Alt sınıf adına değişen tek şey, efendilerinin adı olmuştur ve proletarya adına tarihsel gelişme bundan öte bir anlam taşımamıştır. Orwell, prollere yönelik umudunu dile getirirken bir taraftan da tarihsel gelişim açısından sınıf savaşımını da göz önünde tutmuştur (Kumar, 2006: 493).

Orwell, 1984'te karanlık bir gelecek resmeder. Zira bu zamanda teknoloji çok ilerlemiştir. Tele-ekran denilen makineler aracılığıyla insanlar her an her yerde gözetlenir olmuşlardır. Bireysellik ve bireysel ilişkiler, eğlenceler vb. gibi her şey yasaklanmıştır. Yani sıra aile diye bir yapıya da müsaade edilmeyen bir zamandır. Okyanusya'da dış parti mensubu kişiler yalnızdır ve yemek-içmek, uyumak ve çalışmak dışında vakitleri yoktur. Belirtilen bu üç eylemin dışında ise bireyler partinin düzenlediği eğlencelere katılmak zorundadırlar. Kısacası 1984 yılında insanlar çalışan köleler olmuşlardır. Fakat yine de Orwell'in romanında zamanın başka bir önemi vardır. Çünkü yazarın önemseydiği zaman 1984 yılının kendisi değildir. Onun önemseydiği ve okuruna kavratmaya çalıştığı partinin zaman kavramı üzerindeki kontrolüdür. 1984'te parti Gerçek Bakanlığı aracılığıyla ki burası romanın ana karakteri Winston'un da çalıştığı yerdir, tarihi sürekli olarak değiştirmekle meşguldür. Önce geçmişte olmuş sahte bir olay üretir, sonra da bunu yayınlar. Akabinde ise arşivdeki tüm kayıtları değiştirerek olayın gerçekten de olduğu izlenimini verir. Bunun aksini ispat edebilecek geriye tek bir şey kalmıştır; bireylerin hafızaları. Bu da dili yok ederek gerçekleşmektedir.

Eğitimin yalnızca parti ideolojisinden ibaret olduğu, iktidarın gücü elinde tutmak adına her türlü yolu meşru kıldığı ve insanların geçmişlerinden bihaber oldukları, her geçen gün başta dilleri olmak üzere her anlamda yozlaşmış geriledikleri bir toplum tasarısı olarak 1984, eğitimin toplum üzerindeki etkilerine ciddi bir vurgu yapmaktadır. *"Geçmiş, diye düşündü, yalnız değiştirilmekle kalmadı, yok edildi. Kendi belleğiniz dışında bir kayıt yokken, en belirgin olayları bile nasıl kanıtlayabilirsiniz? Büyük Birader adını ilk kez ne zaman duyduğunu anımsamaya çalıştı... Winston, partinin adını ne zaman duyduğunu bile anımsayamıyordu. 1960 yılından önce, INGSOS sözcüğünü hiç duymamıştı ama eski dildeki biçimi İngiliz Sosyalizmi olabilirdi. Her şey sisler arasında kayboluyordu... Partinin tarih kitaplarında, uçakların parti tarafından icat edildiği yazıyordu. Oysa o, çocukluğundan bu yana, uçakların var olduğunu biliyordu. Ama hiçbir şeyi kanıtlayamazdınız, çünkü elde tek kanıt yoktu"* (Orwell, 2012: 60).

Toplumun tarih bilincinden yoksun oluşunun en temel sebebi eğitim sistemindeki bozukluk olarak görülmektedir. Orwell' in, farkındalıktan yoksun kitlelerin her geçen gün toplum adına daha ciddi sorunlara yol açacağına dair uyarısı ciddi bir uyarıdır. Bu anlamda "cahillik gücü" (Orwell, 2012: 40) ifadesi, gücü elinde tutan iktidarın kuvveti haline gelmekte ve halkın bilgisizlik içindeki bu durumu, parti için istendik yönde kullanılabilir bir eylem alanı yaratmaktadır. Geçmişe partinin gözleriyle bakmak ve geleceği de bu şekilde değerlendirmek iktidar adına oldukça önemli bir güçtür. Okyanusya' da olduğu gibi birçok ülkede de böyle bir anlayışın kurduğu hâkimiyet, Orwell' in dikkat çektiği en önemli konudur.

4.3.3. Konformist Birey Yetiştirilmesi ve Düşünce Suçu

Okyanusya'da dilin kelime hazinesi ve yapısı çok zayıftır ve gün geçtikçe de bu yönde ilerlemek adına çalışmalar yapılmaktadır. Çünkü kelime sayısını azaltıp cümle yapısını basitleştiren parti, böyle yaparak insanları düşünmeye iten, onları isyana ya da mevcut durumlarını herhangi bir şekilde sorgulamaya iten kelimeleri kalıcı olarak dillerinden çıkartmayı hedeflemektedir. Dili zayıf olanların, düşüncelerinin de zayıf olacağını vurgulayan yazar, hemen her rejimde dili kullanarak halkı kandıranlara karşı dile sahip çıkmanın önemini anlatmaktadır.

Düşünce eylemlerinin suç sayıldığı Okyanusya'da bir yasak da cinselliğe getirilmiştir. Parti aşk, sevgi vb. her türlü duyguyu ve isteği yasaklamıştır ve tek sevgi Parti'ye ve dolayısıyla Büyük Birader'e olan sevgidir. Bunun dışında cinsellik sadece nüfusun devam etmesi için gerekli olan bir olgudan başka bir şey olamaz. Bu durumun kaçınılmazı olarak parti, aile yapısına da müdahale etmiştir.

Okyanusya ülkesinde bilindik tarzdan bir aile yapısı yoktur. Aile sadece toplumun devamını sağlamakla yükümlüdür. Akrabalık ilişkileri bulunmaz. Ailedeki çocuklar ise parti tarafından yetiştirilirler; partiye karşı olanları ihbar etmeleri yönünde eğitilirler. *"Evliliğin tek amacı, parti'nin hizmetine verilecek çocuklar üretmektir"* (Orwell, 2012: 90) diyen Winston, bizim için durumu özetlemiş olur. Sevgi, sadakat gibi duyguları silinmiş, işlemez hale getirilmiş bu aileler, partinin mutlak hâkimiyeti için gereklidir.

İnsanları kontrol için değişik yöntemlere başvuran partinin kullandığı üç cümle ile Orwell, aslında totaliter rejimlerin amaçlarını özetler. Birbirleriyle çelişen bu üç söz, partinin bir bakanlık binasında büyük harflerle ve kocaman puntolarla yazılı durmaktadır:

SAVAŞ BARIŞTIR.

ÖZGÜRLÜK KÖLELİKTİR.

CAHİLLİK GÜÇTÜR (Orwell, 2012: 28).

INGSOS'un temel sloganı olan bu ifade parti üyelerinin her yerde karşısındadır. Parti, söz konusu sloganın içeriğini üyelere benimsetmek adına basın yoluyla durmadan propaganda yapmaktadır.

Okyanusya'da basının bağımsız ve gerçekçi bir şekilde haber yapması asla mümkün değildir. Çünkü basın üzerinde ciddi bir sansür söz konusudur. Basın organları olan gazete, dergi ve tele-ekranlar tamamen parti kontrolünde yayın yapmak zorundadır. Bu anlamda medyanın tek başına herhangi bir güç sahibi olması mümkün görünmediği gibi partinin egemenliğindeki bu organlar, onun gücünü topluma hissettirmek ve rejimin ideolojik propagandasını gerçekleştirmek adına bir araç olarak kullanılmaktadır. Gerçek Bakanlığı'nda çalışan Winston Smith'in görevi de bu propagandanın bir parçasıdır. Kendisine gelen gazete ve kitaplardaki deneme, makale ya da araştırma gibi yazıların orijinal içeriğini partinin buyruklarına ve politikalarına göre yeniden düzenleyerek INGSOS için uygun bir hale getirmektedir. Bu işlemi yapan binlerce çalışan, aslında ülkede basın özgürlüğü olmadığını farkındadır ancak hiç kimse buna karşı gelmez. Çünkü parti nasıl bir basın organı istiyorsa parti üyeleri bunu sağlamakla yükümlüdür. Bu anlamda geçmişte değiştirmek ve toplumu da bu değişimin gerçekliğine inandırmak parti adına

oldukça kolaydır. Parti üyelerinin bunu nasıl benimsediği ise Yenikonuş'ta Çiftdüşün olarak adlandırılan yöntemle mümkün kılınmıştır.

Eğer partinin söylediği yalanları herkes onaylıyor, tüm kayıtlar aynı masalı anlatıyorsa, o halde yalan tarihe geçiyor ve gerçek oluyordu. “Geçmiş denetleyen” diyordu parti sloganı, “geleceği denetler; şu anı denetleyen, geçmiş de denetler.” Oysa geçmiş, yapısı gereği değiştirilebilir olmasına karşın hiçbir zaman değiştirilmemiştir. Şimdi gerçek olan şeyler, ezelden ebediyete dek gerçek kalacaktır. Basit bir işti bu: Tek gereken şey belleğinize karşı sonsuz bir zaferler zinciri kazanmanızdır. Gerçeğin denetlenmesi deniyordu buna, yeni dilde “Çiftdüşün” (Orwell, 2012: 31).

Çiftdüşün çelişen iki fikri aynı anda kabul etmeye dayanmaktadır. Üst düzey parti yöneticileri neyin hangi yönde değiştirilmesi gerektiğinin bilincindedir, bu nedenle gerçekle oynandığını da bilirler. Ancak çiftdüşün yöntemiyle, gerçeğin zedelenmediğine kendilerini inandırır. Bu işlem bilinçli yapılmalıdır aksi takdirde kesinliğini yitirir. Ancak aynı zamanda bilinçsiz de olmalıdır ki sahtekârlık ve suçluluk duygusu uyandırmasın. Çiftdüşün INGSOS ilkelerinin temel noktasıdır. Kasıtlı söylenen yalanlara yürekten inanmak, çıkarlarla çelişen bir gerçeği unutmak, objektif gerçekleri yadsırken bir taraftan da bu gerçekleri göz önünde bulundurmamak gereklidir.

Eğer bir suçlu değilseniz, hiç penceresi olmayan bu sevgi bakanlığının yakınından bile geçmek imkânsızdır. Zira bu yerin asıl görevi suçlulara işkence etmek, onları cezalandırmak, beyinlerini yıkamak ve sonunda da ya serbest bırakmak ya da buharlaştırmaktır, yani öldürmek. Orwell'ın öldürmek yerine buharlaştırmak kelimesini seçmesi tartışılabilir bir durumdur. Romana göz attığımızda suçlulardan geriye hiçbir kayıt, iz, ceset kalmaması buharlaştırmak kelimesinin tercihini az da olsa açıklamaktadır. Ancak eserin hemen II. Dünya Savaşı sonrasında yayımlanmış olmasına bakarsak eğer, Yahudileri fırınlarda yakıp küllerini savuran Alman diktatörü Hitler ve yandaşları Nazileri hedef aldığı, gayet tabii, kabul edilebilir.

Gerçek Bakanlığının ferdi bir çalışanı olan Winston, Julia'ya göre daha ürkektir. Çünkü bizzat geçmiş değiştirmekle görevli Winston işinden dolayı partiden daha çok korkmaktadır. Zira çalıştığı yerin kayıtlarında binlerce suçlu silinip gitmiştir; hem kâğıt üzerinde hem de gerçek hayattan: “Adları sicillerden silinir, o güne dek tüm yaptıkları kayıtlardan silinir, bir zamanlar var oldukları yadsınır ve sonra unutulur. Böylece ortadan kaldırılanlara, yok edilenlere genellikle buharlaştırdı denirdi” (Orwell, 2012: 43).

Orwell'ın bu uyarısı 1984'te de görüldüğü gibi yalnızca kapitalist-empyralist yönetimlerin değil Okyanusya'daki INGSOS'un totalitarist politikaları gibi insanın insana karşı zulmünü destekleyen her rejime yöneliktir. Parti sloganları uğruna kendini iktidara adayın ve tüm yaşamını bir rejimin diktalarına kurban eden toplumlar, bu tehlikenin farkına varmadıkları sürece, Orwell için, hep aynı döngüde sıkışıp kalacaklardır. Okyanusya'da parti yönetimi, üyelerin parti ideolojisi dışındaki her eylemine kesin bir yasak koymuştur. Düşünme eylemine yönelik bu kısıcın arasında sıkışıp kalan yaşamlar için yalnızca tek bir seçenek söz konusudur. O da partinin direktiflerine göre yaşamaktır.

Düşünmeyi durdurma ve bunu bir metot haline getirerek insanın düşünme eyleminin farkındalığını kazandığı dönemlere kadar uzanarak bu süreci kesintiye uğratmanın ötesinde süreci ortadan kaldırmak, hem bireysel hem de toplumsal anlamda iktidarın ülkeyi zihinlere kadar ele geçirdiği anlamına gelmektedir. Söz konusu suç durdurma aşamasını istendik yönde atlatamayan üyelerin kontrolünü sağlamak adına oluşturulmuş bir diğer yapı da düşünce suçu işleyenleri tespit etmek amacıyla oluşturulmuş düşünce polisidir. Parti diktaları karşısında bireysel bir tavır takınma ya da bunu hissettirme gibi durumlarda üyelerin anında tespit edilip yakalanmasını sağlayan düşünce polisi, iktidarın insan avına yönelik bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu öyle bir durumdur ki iki artı ikinin dörtten öte bir şey olmadığını söylemek bile yeri geldiğinde bir suç teşkil edecektir. Parti, bir şeyi nasıl düşünmek ya da onun üstene düşünmemek gerektiğini söylüyorsa, tüm parti üyeleri bunu kabul etmek zorundadır.

“Süreci kabul eder gibi görünmek mümkün değildir çünkü üyeler her anlamda kuşatıldıkları için ufak bir açık onları ele vermeye yeterlidir. İster KAHROLSUN BÜYÜK BİRADER yazsın, ister yazmasın fark etmiyordu. Günlüğü tutsa da, tutmasa da, yine fark etmiyordu. Düşünce polisi onu er geç ele geçirecekti. Eğer tek sözcük yazmamış olsaydı bile, yine de tüm suçları içine alan bir suç işlemişti. Buna Düşünce Suçu deniyordu... Düşünce suçu sonsuza kadar gizlenebilecek bir suç değildi. Bir süre saklayabilirdiniz ama yıllar sonra olsa bile, eninde sonunda sizi yakalamalarını engelleyemezsiniz” (Orwell, 2012: 42-43).

“Ana-babayla çocuk, insanla insan, kadınlı erkek arasındaki bağları kopardık. Kimse eşine ya da çocuğuna ya da arkadaşına güvenmiyor artık. Gelecekte eşler ve arkadaşlar da ortadan kalkacak. Çocuklar doğar doğmaz annelerinden alınacaklar. Yumurtanın kuluçkadan alınması gibi. Cinsel içgüdü ortadan kalkacak. Üreme, tayın kâğıdını yenileme gibi yıllık bir formalite olacak. Orgazmı ortadan kaldıracamız” (Orwell, 2012: 303).

Aile, arkadaşlık, sevgi, aşk, cinsellik, güven gibi insani duyguları kökünden koparma amacı güden parti, hiçbir üyesine bunları yaşama fırsatı vermez. Parti adına bir suç olarak görülen bu duygular, iktidarı tehlikeye atacak ve yönetimin otoritesini sarsacak sakıncalar taşımaktadır. Winston ve Julia gibi partinin onaylamadığı ilişkiler kurmak kesin bir şekilde cezalandırılmaktadır. İnsanı doğallığından koparan ve bir diktalar yaşamına mahkûm eden yönetim, toplum üzerindeki bu hegemonyası ile her geçen gün daha da güçlenecek, güçlendikçe daha da zorbalaşacaktır. Orwell, insana böyle bir yaşamı layık gören, her türlü yönetimi eleştirmiş ve iktidarın halk üzerindeki bu dengesiz güç kullanımının tehlikeli boyutlarını 1984 eseriyle göstermeye çalışmıştır.

Teknolojinin tek bir el tarafından kullanıldığı ve yalnızca ona kolaylık sağladığı sahte modern kent Okyanusya, Winston'un ifadeleriyle soluk ve çürümüş bir haldedir. Bunu gören parti üyeleri, tele ekrandaki ilerleme haberlerine çiftdüşün yöntemiyle yaklaşmak zorundadır. Herkesin bildiğini bilmez görünmek Okyanusya'daki gibi herkes tarafından aynı anda uygulandığında gerçekler bir anda yalan, yalanlar da bir anda gerçek olacaktır. Parti bunu bilmenin kesin inancıyla hareket ederek bilim, sanat ve teknolojinin gerekliliğini de gereksizliğini de kendi çıkarları doğrultusunda belirlemektedir.

Orwell 1984'te halkın, kendisine yapılanlara ses çıkamayıp, geçmiş ve geleceği kontrol altına almış totaliter yönetimlerin buyruklarına göre yaşamayı seçmesini eleştirmekte, ancak bu konuda halkın nasıl bir yol izleyeceğine dair pek bir şey sunmamaktadır.

“Sen bir yanlışsın. Silinmesi gereken bir lekesin. Sana biraz önce geçmiştekilerden farklı olduğumuzu söylemiştim. Biz, zorla boyun eğilmesinden hoşlanmayız. Bize kendi isteğiyle uymalısın. Biz bize başkaldıranları yok etmeyiz. Akıllarını ele geçirip değiştirir, yeniden biçimlendiririz. Onlardaki tüm kötülüğü yok eder, onu yalnız görünüşte değil, tüm gönül ve tüm ruhuyla tarafımıza çeker, sonra öldürürüz. Katlanamayacağımız tek şey, ne kadar güçsüz ve gizli olursa olsun, dünyada yanlış bir düşüncenin olmasıdır. Ölümlü anında bile, doğru yoldan sapma söz konusu olmamalıdır. Geçmişte, doğru yoldan sapanlar, ölüme aynı düşünceleri taşıyarak giderlerdi. ...Ama biz beyni parçalamadan önce onu yetkinleştiriyoruz. Eski despotların emri, “Olmamalısın”dı, totaliterlerin emri, “Olmalısın”dı. Bizim emrimiz ise, “Öylesin”dir. Buraya getirdiğimiz hiç kimse bize karşı dayanamaz. Herkes temizlenir” (Orwell, 2012: 289).

1984’ün baskıcı yönetimi INGSOS’un üst düzey yöneticilerinden O’Brien’in Winston’a yapılan işkence sırasında söylediklerine bakıldığında partinin kendini tüm diğer rejimlerden daha otoriter ve dayatmacı gördüğünü söylemek mümkündür. Kendilerinden önceki totaliterlerden farklı bir zihniyet taşıdıklarını ve insanı geçmişte, gelecekte ya da şimdi de, yani zamanın her anında ele geçiren bu iktidarın, kendine yönelik algısının da despot bir temele sahip olması sebebiyle sapkın bir içerik taşıdığı görülmektedir. İktidarın kendini tek yetke olarak görmesi, parti üyeleri üzerinde kesin bir hegemonya kurmasını sağlamışken; proletaryanın söz konusu sürece dâhil edilmemesi birtakım eleştirilere sebep olmuştur. Bu saf dışı bırakma siyaseti, proletaryayı da pasif bir duruma düşürmüştür; ancak onların iktidar tarafından hiçbir şekilde denetlenmemesi de düşündürücüdür.

1984’te iktidar, insanı belli komutlar çerçevesinde yönetebileceği bir yapı olarak değerlendirmektedir. Kendisine verilen direktiflerle yaşayan, parti istediğinde seven, istediğinde nefret eden kurulu bir düzenek haline indirgenmiş insan, Orwell’in karşı ütopyasında kasıtlı bir yabancılaşmanın içinde gibidir. “İktidar, insanlara hükmetmek için: bedenlerine ve özellikle kafalarına. Maddeye, senin deyiminde dışsal gerçeğe egemen olmak önemli değildir. Zaten şu anda, madde üzerindeki egemenliğimiz mutlak.” (Orwell, 2012: 299).

Makineler topluluğu olarak görülen toplumda, partinin belirlediği kurallar dışında başka bir kuraldan, felsefe ya da din kaynaklı herhangi bir ahlak sisteminin söz etmek mümkün değildir. Bu sebeple Okyanusya’da toplumsal bütünlüğü ya da bireysel hakları koruyacak nitelikte ahlaki değerler bulunmamaktadır. Okyanusya’da adeta bir sürüye verilen emirler söz konusudur. Toplumun ve değerlerin almış olduğu şekil Nietzsche’nin sürü ahlakını çağırıştırılmaktadır. İktidar adına yaşamlar, bireysel seçimlerin önüne geçmekte ve sonuç olarak yabancılaşmış bir yapı ortaya çıkmaktadır.

“Biz, hayatı her düzeyde denetliyoruz, Winston. Sen “insan doğası” diye bir şey olduğuna ve bunun bize başkaldıracağına inanıyorsun. Ama insan doğasını biz yaratıyoruz. İnsanlar uysaldır. Belki de proleterlerin başkaldırarak bizi devirecekleri varsayımına geri döndün. Bunu sil! Onlar güçsüz hayvan gibidirler. İnsanlık partidir. Onun dışındakiler önemsizdirler” (Orwell, 2012: 305).

“Gerçek insan aklında yaratılır, başka yerde yoktur. Bireylerin akıllarında değil, çünkü bireyler yanlış yapabilirler. Gerçek, yalnız ortak ve ölümsüz olan Parti’nin aklındadır. Parti’nin inandığı ne varsa gerçektir. Parti’nin gözleriyle bakılmadıkça, gerçek görülemez” (Orwell, 2012: 283).

Gerçeği görebilen tek bir göz, olan biteni algılayan tek bir akıl ve yapılması gerekenleri mutlak bir doğruluk olarak öngören tek güç olan parti, bireylerin akıllarını kullanabilme yetisini yadsımaktadır. Bu durumda üyeler adına, iktidarın buyruklarına uyma mecburiyeti doğmaktadır. Üyelerin, yaşamlarını ilgilendiren durumlara karşı fikir bildirmeye bir şekilde sokulmuş olması düşünme, seçme ve eyleme özgürlüğüne vurulan darbe ve insanın özünü yönelme çabalarının tükenişi yabancılaşmanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yabancılaşmış insanların oluşturduğu toplumlar, kaybolmuşluk hissine teslim olmuş ve bu toplumların yönetimin baskı ve yasaklarından dolayı bundan kurtulmaları güçleşmiştir.

İnsan doğasını yadsıyan ve onu kendisinin oluşturduğuna inanan iktidar, toplum üzerinde, toplumu var eden ya da onu ortadan kaldıran bir güce sahip olmuştur. Karşısında hiçbir gücün direnemeyeceği vurgusunu yapan parti, toplumu ve onu oluşturan bireyleri istedik yönde şekil verilecek bir madde olarak algılamaktadır. Orwell böyle bir anlayışın ürünü olan yönetimlerin insan doğasını yok edişine karşı hem iktidardaki parti ve yönetimleri hem de toplumların pasifist duruşlarını eleştirmiştir. Bu süreç sonunda ortaya çıkan yabancılaşma, insanın, kendisini bir robot olarak gören yönetimlere boyun eğmesine ve yozlaşan değerler içerisinde yitip giden bir yaşam sürmesine yol açacaktır.

1984’te parti üyelerinin hatta bir noktada parti yöneticilerinin bile herhangi bir özgürlüğe sahip olmadıkları görülmektedir. “Önce gücün kolektif olduğunu anlamalısın. Birey, bireyselliğine son verdiği zaman güce kavuşabilir partinin sloganını biliyorsun. “Özgürlük Köleliktir”. Bunun tersi hiç aklına geldi mi? Kölelik özgürlüktür. Yalnız ve özgür olan insan her zaman yenilir... Ama özgürlüğünü bir yana bıraktığı, Parti’ye kayıtsız şartsız boyun eğdiği, onunla bütünleştiği zaman sonsuzlaşır” (Orwell, 2012: 283).

Parti, insanın yaşamını sürdürmesinin ön koşulu olarak, bireyselliğini feda etmesi gerektiğini savunmaktadır. Üyeler her konuda partinin dayatmalarına maruz kalmakta ve düşünceden eyleme her alanda söz hakkını ona devretmektedir. Bu durumda ortaya çıkan özgürlük problemi modern insanın en temel sorunu haline gelmiştir. Okyanusya’da üyelerin birbirinin aynısı durumuna getirilerek tek bir tipe indirgenmiş olması onları sıradan yaşamın sıradan insanları haline getirmiştir. “Gerçekte her şey ne kadar basitti! Yalnızca teslim ol, gerisini düşünme! Ne kadar çabalarsan çabala, seni sürekli geriye atan bir akıntıya karşı yüzmeye ve sonra geri dönüp akıntıyla birlikte yüzmeye karar vermek gibi bir şeydi bu. Sizin tutumunuzdan başka değişen bir şey yoktu. Olması kararlaştırılan şey nasıl olacaktı; neden başkaldırdığın bile bilmiyordu artık” (Orwell, 2012: 289).

Çaresizlik duygusunun vermiş olduğu bu teslimiyet, iktidarın gücünü arttırırken bireylerin gücünü tamamen yok etmektedir. Böylece yabancılaşma Okyanusya’da tüm parti üyelerini sarmakta ve toplumu göremediği bir geleceğe yönlendirmektedir. Orwell’in siyasal yönetimlerin bireyler üzerindeki bu baskıcı politikalarının insanı sindirmesini modern çağın temel problemi olarak görmüş olması yabancılaşma sorununa dikkat çektiğinin en belirgin kanıtıdır. Modern yaşam koşullarının ve siyasal yönetim biçimlerinin, toplumların refah düzeyini arttırması beklenirken, onları bir diktalar yaşamına mahkûm etme tehlikesi Orwell’in yabancılaşma problemine önemli bir vurgusudur. Kendisine, dünyaya ve diğer insanlara yabancılaşan bireylerin oluşturduğu toplumların bu çıkmazı aklın ve bilimin ötesinde duran insani duyguların yozlaştırılması tehlikesini de aynı oranda

ön plana çıkarmaktadır. İnsanın insan üzerindeki her türlü egemenliğinden kaçmaya çalışan bir düşünür olarak Orwell'ın yaptığı eleştiriler modern insanın kendi yaşamına bir fert olarak sahip çıkması gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

1984'te Stalin, sınıf ayrımcılığı ve iktidarı koruyup toplumu kontrol etme çabaları işlenir. Eseri okuyanları güldürmez, aksine dehşete düşürür. Orwell'ın eserlerini kaleme alırken tanık olup kendinden sonraki nesillere aktarmaya çalıştığı olayların gerçek içyüzüdür. Hâlihazırda günümüzden pek de uzak olmayan bir tarihte yaşanmış olan bu olayların benzerlerinin, çok yakın tarihimize kadar sürdüğü bilinmektedir.

Bütün bir kelime haznesi sanatçı isimleri, şarkıları, moda terimleri, marka isimleri vb. daha birçok magazinsel ifadelerle dolu, her türlü felaketi dahi bir tiyatro oyununu izlemiş gibi boş bakışlarla takip eden bu belleksiz insanlar (Parakos, 2008: 41) kimlerin eseri? Tek kültürleri sinema, dizi ve futbol maçından ibaret olanlar neden başka bilgilere ihtiyaç duymazlar? Bir ucunda binlerce insan aklıktan mustaripken bir ucundakilerin pasta, portakal vs. yiyecek savaşları yaparak eğlendiği kişiler farklı ülkelerin mi insanları? İçleri boşaltılmış insanlar (Orwell, 2012: 224) derken yazarın korktuğu bu manzaralar mıydı bilinmez ama böyle bir neslin yetişmekte olduğu Orwell'ın tek yanlılığı olabilir mi?

Romanın ana karakteri Winston'un istemeye istemeye tükettiği, tatlarının berbat olduklarından yakındığı yapay yiyeceklerin günümüzde ne kadar yaygın hale geldiklerini söylemenin de, yazarın bunca isabetli görüşünün yanında çok da şaşırtıcı değildir. Özetlemek gerekirse, başta da açıklanmaya çalışıldığı gibi, bir çift düşün oyununun içinde gibiyiz; ne 1984'teki dünyanın günümüz gerçeği olduğunu söyleyebiliyoruz, ne de olmadığını.

Bu bağlamda 1984 ile Orwell'ın yaşamından 30-35 yıl sonrası hedef göstererek anlatmak istedikleri, bir yazarın kitabı için öngördüğü bir başlık veya zaman dilimi olarak algılanmalıdır, çünkü anlatılmak istenen başlığın çok ötesindedir.

5.Sonuç ve Değerlendirme

Orwell'ı ütopya tarihinde önemli bir yere taşıyan eseri *1984*, totaliter bir rejimin yönetimindeki Okyanusya'nın hikâyesidir. Orwell *1984*'te sosyalist bir yönetimin ideal bir toplum inşa etme çabalarının bireyler üzerinde tahakküm kurarak totalitarizmi inşa sürecini sunmaktadır. Böylece tarihte, eşitlik ve özgürlük adına ortaya konan sistemlerin zamanla yozlaşarak totalitarist bir yapıya bürünme ihtimalini sunmuş ve bununla da söz konusu yönetimleri eleştirmiştir. Orwell için önemli olan, yönetim biçiminin insanı, insani koşullarda yaşamaya layık gören ve bunun için mücadele eden bir nitelikte olmasıdır. Bu sebeple böyle bir yaşam vadeden sosyalizme yönelmiş ancak onun için yapılan savaşların da bu sistemle yönetilen toplumların da, tasarladığı sonuca ulaşmayı, gücü elinde toplayan bir grubun diktalarına hizmet eden yapılara dönüşmesi ile hayal kırıklığına uğramıştır.

Öyle olsa da bunların yalnızca birer uygulama olduğunun bilincinde olarak yaptığı açıklamalarla sosyalizmden umudunu tam olarak yitmediği görülmektedir. 1984, Orwell'ın gelecekte mutlaka görüleceğini iddia ettiği bir tasarı değildir. O yalnızca bir ihtimal olarak verilmiş ve bu yönüyle de insanlığı uyaran bir eser olma özelliğine sahip olmuştur. Eserde en önemli vurgu, insanın düşünme eylemine yapılan saldırı olarak görülmektedir. Bu vurgu, bir düşünür olarak Orwell'ın insana bakış açısını yansıtırken; bir yazar olarak da onu öyküleme becerisini ortaya koymaktadır. İnsanın düşünmesi ve bir şeyler üretmesinin hem bireysel olarak kendi yaşamına hem de toplumsal olarak kurum ve kuruluşlara yaptığı etki, onun geleceğini belirleyecek bir etkinliktir. İnsanı bu eylemlerden uzaklaştırmak aynı doğrultuda kendi yaşamından ve kendinden de uzaklaştırmak olacaktır. Kendine uzaklaşmış insanın yaşadığı duygu çaresizlik ve yalnızlık hissine neden olacak, bu da yabancılaşmayı ortaya çıkaracaktır.

1984'teki her politika ve onun eseri olan her uygulama insanı yabancılaşmaya götüren sürecin farklı yolları olarak görülmektedir. Okyanusya'daki parti yönetiminin, toplum üzerinde kurduğu baskı, görülmemiş boyutlara ulaşmıştır. Yönetimin, parti üyeleri ve proller olarak ayırdığı toplumda ikili bir yapı oluşmuş durumdadır. Totaliter yönetimlerin uygulamalarını birçok örnekle ele alan Orwell, modern çağın temel sorunlarını da ön plana çıkarmıştır.

Totalitarizmin en belirgin özelliği olarak bireysel kimlikleri ortadan kaldırma amacı ele alındığında Okyanusya'daki yönetimin, insanın özgürlüğünü yadsıyan politikaları da bireyin varoluş alanını her geçen gün daraltma hatta yok etme amacındadır. Böylece insanın seçim yapma olanağı azaltmakta, bu da insanın kendi özünü oluşturma sorununa sebep olmaktadır. Varoluş filozoflarının, üzerinde önemle durduğu bu sorun modern insanın da başat problemi olarak görülmektedir. Yaptığı seçimlerle kendini ortaya koyan ve imkânlarının farkına varan insan, bu farkındalığı kendi özünü oluşturma yolunda kullanacak ve böylece kendini anlayacak ve üretecektir. Bu özgürlüğün elinden alınması onu çaresiz kıldığı gibi aynı zamanda da etkisiz hale getirecektir.

Hayat ve içinde yaşadığı toplum hakkında hiçbir fikir bildirmeyen insanların oluşturduğu yapı, onların üzerinde hâkimiyet kurmayı da kolaylaştıracaktır. *1984*'te iktidar, pasifleştirdiği parti üyelerini dil ve tarih bilincinden yoksun kullmaktadır. Bu durum, üyelerin geçmişi unutmamasına ve yozlaşan dil karşısında düzene ayak uydurmasına yol açmıştır. İktidarın kendi çıkarları doğrultusunda geçmişi değiştirmesi ve üyelerin de çift düşün yöntemiyle buna ayak uydurmasının sağlanması, totaliter bir yönetimin insan üzerindeki denetiminin hangi boyutlara ulaşabileceğine bir örnektir. *1984*, birçok noktada makul görünmeyen politikaların ve gerçek dışı uygulamaların dünyası olarak algılandığı da Orwell'ın sunduğu toplum yapısı ütopya olmanın ötesinde ciddi bir etkiye sahip olmuştur. "Büyük Birader" adı altında devletin ya da bir başka yapının insan üzerindeki hâkimiyeti noktasına yaptığı vurgu güncelliğini asla yitirmeyen bir problemidir.

Birey-devlet ilişkisinin yanı sıra birey-kurum ilişkisine de vurgu yapan *1984*, modern çağda birçok kurumun en başta da ahlaki yapının yozlaşmasına bir başkaldırı olarak algılanabilir. Toplumların devamlılığını sağlayan temel yapı olarak kültürün uğramış olduğu dejenerasyon, Okyanusya'da açık bir şekilde görülmektedir. Kültürü ve onu besleyen kanalları tek tek yok eden iktidar, ideolojisindeki insan tipini elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda politikalar üretmekte ve uygulamalarının sonuçlarını bu amaca odaklamaktadır. Bağımsız düşünme ve ürün ortaya koyma etkinliğini ortadan kaldırıp, geçmiş analiz etmeyen ve kendisine sunulanı sorgulamadan kabul eden bir insan profilini elde etmeyi amaçlayan iktidar, bu sebeple çift düşün, suçdururma, yenikonuş, düşünce polisi, buharlaştırma, bellek deliği gibi yöntemlere başvurmuştur. Okyanusya'da tüm parti üyelerinin maruz kaldığı söz konusu uygulamalar nihayetinde pasifize edilmiş bir toplum oluşturulmuştur.

Sonuç olarak; muktedir olanların; söylem olarak eşitlik, adalet ve özgürlük gibi kavramları kullanmalarına rağmen, toplum kesimlerinin tümüne karşı bu yaklaşımları sergileyemedikleri görülmektedir. İktidar gücünün bir süre sonra oluşturduğu seçkinleriyle; tahakküm, baskı ya da totalitarizm aracı haline dönüşmesi sadece belirli ideolojilerin ürünü değil, belki de tüm ideolojik yönetim biçimlerinin uç noktalarında varlığından söz edilebilir. İktidar seçkinleri, oligarşinin demirden kanunlarıyla iktidar gücünü benimsetmeye ve yaygınlaştırmaya hemen her zaman hazır olduğu uyarısı Orwell'dan bir çıkarım olabilir.

İdeal toplum tasavvurları, yitirdiği cennetin arayışı içerisinde olan insanoğlunun tarihin her döneminde varlığını korumuştur. Söz konusu toplum portrelerinde her anlamda müreffeh, zengin, özgür, eşit ve adil bir toplum tablosu söz konusu toplum tasavvurlarının ortak noktaları olduğu söylenebilir.

İnsanoğlunun yaşadığı dünyayı değiştirme ve kendine daha iyi ya da en ideal olan bir yaşam alanı oluşturma gayesi/arayışı her daim bulunmalı ve zorluklar karşısında dirayetli olabilmelidir. 1984 romanında görüldüğü gibi susan, eleştirmeyen, itaat eden konformist değil, okuyan, araştıran, yorumlayan ve düşünen bu gaye ve arayışının bedellerini de ödeyebilme cesareti ve feraseti Onun varlığının ütopyalarındaki "Güneş Ülkesi"ne sürükleyecektir.

KAYNAKÇA

- ANAR, Turgay ve ÖZBAY, Fatih (2013), "Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Osmanlı'dan Günümüze Türk Şiirinde Dilenme ve Dilencilğe Genel Bir Bakış", FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı/2 Yıl 2013 Güz.
- AKATLI, Fusun, (1995), "Ütopyanın Çevresinde", Varlık, nr. 1051.
- ALVER, Köksal, (2004), "Edebiyatın Sosyolojik İmkânı", Edebiyat Sosyolojisi, Hece Yayınları, Ankara.
- ARON, Raymond, (1976), Demokrasi ve Totalitarizm, Çev: Vahdi Hatay, Kültür Bakanlığı, Kültür Eserleri:3, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- BEZEL, Nail, (1984), Yeryüzü Cennetleri, Say Yayınları, İstanbul.
- CAN, Bilal; ÖZBAY, Fatih (2014), "Edebiyata Sosyolojik Bakmak: Mustafa Kutlu'nun "Uzun Hikâye" Adlı Eserindeki Anlamlar ve İdeolojik Yansımalar", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 39.
- ÇETİN, Halis, (2002), "Totalitarizm: İdeolojik Kökenleri ve Toplumsal İnşa Araçları", Cumhuriyet Üniversitesi SBD, S.15-43.
- DARMAZ, Volkan, (2009), "George Orwell'ın "Animal Farm" ve "1984" adlı eserlerinin William Goliing'in "Lord of the Flies" ve Joseph Conrad'ın "Heart of Darkness" İsimli Eserleri İle Toplumsal Yergi Açısından Karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- KÜÇÜKCOŞKUN, Yasemin, (2006), "1980-2005 Dönemi Türk Edebiyatında Ütopik Romanlar ve Ütopyanın Kurgusu", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- KUMAR, Krishan, (2006), Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya, Çev.: Ali Galip, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.
- LINZ, Juan J. (1984), Totaliter ve Otoriter Rejimler, Çev.: Ergun Özbudun, Siyasi İlimler Türk Derneği, S Yayınları, Ankara.
- ORWELL, George, (2012), 1984, Çev.: Celal Üster, Can Yayınları, 33. Baskı, İstanbul.
- PARLA, Taha, (1986), Demokrasi, Anayasalar, Partiler ve Türkiye'nin Siyasal Rejimi Üzerine Yazılar, Onur Yayınları, İstanbul.
- PARAKOS, Aylin, (2008), "1984", Sert Sessiz Dergi, Sayı: 6.
- ŞAMİL, İbrahim, (2008), Gündelik Hayatın Gerçekliğine Fantastik Bir Başkaldırı: Ütopya ve Bilimkurgu Edebiyatı.
- YALÇINKAYA, Ayhan, (2004), Eğer'den Meğer'e: Ütopya Karsısında Türk Romanı, Phoenix Yayınları, Ankara.
- VASSAF, Gündüz, (2009), Cehenneme Övgü, Gündelik Hayatta Totalitarizm, İletişim Yayınları, 10.yıl özel baskısı. İstanbul.
- ZİYALAN, Mustafa, (1993), "Ütopya Ötesi: Hipertekst", Varlık, nr. 1028.